Si emptor conveniatur.

23. Iidem AA. & CC. Magnifero.

SI [1] mancipium tuum per vim, vel furtum ablatum, alii ex nulla justa causa distraxerunt, vindicanti tibi dominium, solvendi [2] pretii nulla necessitas irrogetur. 10. Kal. Decemb. CC. CONSS. 294.

De possessione sine justo titulo.

24. Iidem AA. & CC. Juliano.

NUllo [3] justo titulo præcedente possidentes, ratio juris quærere dominium prohibet. Idcirco cum etiam usucapio [4] cesset, intentio dominii nunquam absumitur: Unde hoc casu postliminio [5] reversio citra beneficium actionis [6] rescissoriæ directa permanet integra vindicatio. Dat. 10. Kal. Decemb. CC. CONSS. 294.

De pensionibus rei pro alio solutis.

25. Iidem AA. & CC. Eugnomio.

SOlennibus [7] pensionibus rei pro alio satisfacientem, non interveniente venditione, solutionis [8] causa minime dominum facit. Dat. 16. Kal. Decemb. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

De litis contestatione.

26. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

MOræ litis causam possessoris non instruunt ad inducendam longæ possessionis præscriptionem [9], quæ [10] post litem contestatam in [11] præteritum æstimatur. Dat. Idib. Decemb. CC. CONSS. 294.

De emptore.

27. Iidem AA. & CC. Philadelpho.

SErvum emptor non traditum sibi præsentem [12] vindicare non potest [13]. G. 12. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

De probatione.

28. Iidem AA. & CC. Sopatro.

REs alienas possidens, licet justam tenendi causam nullam habeat, non [14] nisi suam intentionem implenti restituere cogitur [15]. Dat. 8. Kal. Jan. CC. CONSS. 294.

TIT. XXXIII.

DE USUFRUCTU [16] ET HABITATIONE [17], ET MINISTERIO SERVORUM [18].

De usufructu. De cautione ab usufructuario præstanda.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Posidonio.

SI usufructus omnium bonorum testamento uxoris marito relictus est: quamvis cautionem [19] a te prohibuerit [20] exigi, [tamen] non aliter a debitoribus solutam pecuniam accipere poteris, quam oblata secundum formam Senatusconsulti cautione. PP. G. Kalend. Octob. ANULINO & FRONTONE CONSS. 200.

De obligatione proprietatis.

2. Iidem AA. Felici.

VErbis testamenti, quæ precibus inseruisti, usumfructum legatum tibi animadvertimus. Quæ res non impedit proprietatis [21] dominum obligare creditori proprietatem, manente scilicet integro usufructu tui juris. PP. 6. Id. Maji, ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

De morte usufructuarii, i. vel proprietarii.

3. Imp. ANTONINUS A. Antoniano.

SI patri [22] tuo ususfructus legatus est, defuncto eo nihil ad te pertinet, cum morte [23] ejus, cui fuerat legatus, vel alio modo acquisitus, ad proprietatem regredi soleat. §. 1. Usufructuario autem superstite, licet [24] dominus proprietatis rebus humanis eximatur, jus utendi fruendi non tollitur. PP. 3. Kal. August. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De cautione ab usufructuario præstanda.

4. Imp. ALEXANDER A. Verbicio.

USufructu constituto, consequens est, ut satisdatio boni [25] viri arbitratu præbeatur ab eo, ad quem id commodum pervenit, *quod nullam lesionem ex usu proprietati adferat.* Nec [26] interest, sive [27] ex testamento, sive ex voluntario contractu ususfructus constitutus est. PP. G. Id. Mart. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De fructibus post finitum usumfructum perceptis.

5. Idem A. Evocato & aliis.

SI pater usumfructum prædiorum in [28] tempus vestræ pubertatis matri vestræ reliquit: finito usufructu postquam vos adolevistis, posteriores temporis fructus perceptos ab ea repetere potestis, quos nulla ratione sciens de [29] alieno percepit. PP. Kal. April. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De marito oppignorante.

6. Idem A. Stratonicæ.

INteresti, usumfructum solum maritus tuus in dotem acceperit, an proprietas quidem doti data sit, verum pactum interceserit, *ut uxoriente eo tibi eadem possessio* [30] *redderetur*: nam [31] usufructuarius quidem proprietatem pignorare [32] non potuit: qui autem proprietatem æstimatam [33] in dotem accepit, non ideo minus obligare eam potuit: quoniam soluto matrimonio restituenda tibi æstimatio ejus fuit. PP. Kal. Jul. AGRICOLA, & CLEMENTINO CONSS. 231.

De impensis.

7. Imp. GORDIANUS A. Ulpiano militi.

EUm, ad quem ususfructus pertinet, farta [34] tecta [35] suis sumptibus præstare debere, explorati juris est. Proinde si [36] quid ultra [37] quam impendi debeat, erogatum potes docere, solenniter repostes [38]. PP. Kal. Febr. ARIANO & PAPO CONSS. 244.

De temporis præscriptione.

8. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Etheroni.

NEque fructuarium [39] ad obtinendam proprietatem rerum, quarum usumfructum habet, neque successores ejus, ulla temporis ex ea causa tenentes præscriptio munit. 6. Kal. Jul. AA. CONSS. 293.

De jure alienandi vel manumittendi. De ministerio servorum relicto.

9. Iidem AA. & CC. Auxanusæ.

USufructu matri tuæ prædiorum, & mancipiorum relicto, tam alienatio [40] quam manumissio [41] interdicta est. Sane mancipia, quorum testamento ministerium [42] matri relictum est, cum in his dominium non habeat, nec tradendo cuiquam, nec manumittendo ad testatoris heredem pertinentia, quicquam facit. Dat. Kal. Dec. AA. CONSS. 293.

De morte ejus, quæ usumfructum conduxit.

10. Iidem AA. & CC. Pomponio.

SI domina proprietatis uxori tuæ usumfructum locavit sub certa annua præstatione: morte [43] conductricis, ei quæ locavit, etiam utendi fruendi causa non est deneganda. 13. Kal. Jan. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De habitatione. De morte.

11. Iidem AA. & CC. Theodoro.

HAbitatio morte [1] finitur: nec proprietatem, qui habitationem habuit, legando, dominii vindicationem excludit. Dat. 15. Kal. Novemb. *Constantinop.* post [2] consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

De usufructu relicto sub certo tempore, in quod quis pervenerit.

12. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

AMbiguitatem [3] antiqui juris deeidentes [4], sancimus, sive quis uxori suæ, sive alii cuicunque usumfructum reliquerit *sub* [5] *certo* [6] *tempore, in quod vel filius ejus, vel quisquam alius pervenerit*, stare usumfructum in [7] annos [singulos], in quos testator statuit: sive persona, de cujus ætate compolitum est, ad eam pervenerit, sive non. Neque enim ad [8] vitam hominis respexit, sed ad certa curricula: nisi [9] ipse, cui ususfructus legatus sit, ab hac luce fuerit subtractus: tunc etenim ad posteritatem ejus usumfructum transmitti non est [penitus] possibile: cum morte [10] usumfructum penitus extingui, juris indubitati sit. §. 1. Sin autem talis fuerit inserta conditio [11], *Donec in furore filius, vel alius quisquam remanserit*: vel in aliis similibus casibus, quorum eventus in [12] incerto sit; siquidem reliquerit filius, vel alius; pro quo hoc dictum est, vel conditio extiterit, usumfructum finiri: Sin autem adhuc is in furore constitutus decesserit, tunc quasi in usufructuarii vitam eo relicto, manere usumfructum apud eum. Cum enim possibile erat usque ad omne vitæ tempus usufructuarii non ad suam mentem venire furentem, vel conditionem impleri: humanissimum est, ad vitam eorum usumfructum extendi. Quemadmodum etenim si decesserit usufructuarius ante impletam conditionem, vel furorem finitum, extinguitur [13] ususfructus: ita humanum est extendi eum in usufructuarii vitam, etsi antea decesserit furiosus, vel alia conditio defecerit. Dat. Kal. Aug. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De habitatione. De jure locandi.

13. Idem A. Juliano P. P.

CUm [14] antiquitas [15] dubitabat, *usufructus habitationis* legato [16], & primo quidem, cui similis esset, utrumne usui, vel usufructui, an neutri eorum, sed jus proprium, & specialem naturam sortita esset habitatio; postea autem, si posset is cui habitatio legata esset, eandem locare, vel dominium sibi vindicare: auctorum jurgium decidentes [17], compendioso responso omnem hujusmodi dubitationem resecamus. † Et, si quidem *habitationem* [18] [quis] reliquerit, ad humaniorem declinare sententiam nobis visum est, & dare legatario etiam locationis [19] licentiam. Quid [20] enim distat [21] sive ipse legatarius maneat, sive alii cedat, ut mercedem accipiat? Et multo [22] magis, *si habitationis usumfructum* reliquerit: cum [23] & nimiæ subtilitati satisfactum videatur, etiam nomine usufructus addito. In tantum [24] etenim valere *habitationem* volumus, ut non antecellat usumfructum: nec [25] dominium habitationis speret legatarius, nisi [26] specialiter evidentissimis [27] probationibus ipse legatarius posset ostendere, & dominium ejus domus [sibi] esse relictum: tunc etenim voluntati testatoris per omnia obediendum est. † Quam decisionem locum habere censemus in omnibus locis, quibus habitatio constituta potest. Dat. 18. Kal. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De usufructu. De nuda proprietate legata.

14. Idem A. Juliano P. P.

ANtiquitas [28] dubitabat, si quis fundum [29] vel aliam rem cuidam testamento relinqueret, *quatenus ususfructus apud heredem maneret*, si hujusmodi constaret legatum? Et quidam inutile legatum esse existimabant: quia ususfructus nunquam ad suam rediret proprietatem, sed semper apud heredem remaneret [30]: [& [31] forsitan hoc existimabant, quia & secundus heres & deinceps successores unius esse videantur:] nec posset hujusmodi ususfructus secundum veterem distinctionem solitis modis extingui. Alii autem hujusmodi legatum non esse tespuendum existimaverunt. Tales altercationes decidentes, sancimus & hujusmodi legatum firmum esse, & talem [32] usumfructum una cum herede finiri; & illo moriente, vel aliis legitimis modis eum amittente, expirare. Quare enim iste ususfructus sibi tale vindicet privilegium, ut [a] generali interemptione ususfructus ipse solus excipiatur? quod ex nulla inducti rationabili sententia manifestissimum est. Et propter hoc, & usumfructum finiri, & ad proprietatem suam redire, & utile esse legatum fancientes, hujusmodi pauccissimis verbis totam eorum ambiguitatem delevimus. Dat. 15. Kal. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Si pars servi, per quem ususfructus acquisitus est, alienetur.

15. Idem A. eidem Juliano P. P.

INter antiquam [33] prudentiam dissensio incidit; si [34] per servum ususfructus domino fuerit acquisitus, & ex quibusdam casibus (multi [35] casus) rebus incidunt mortalium) pars hujus servi ad alium perveniat: utrum omnis ususfructus, qui antea per servum ad aliquem pervenerit, apud eum remaneat, an totus tollatur, vel ex parte diminuatur, ex parte autem apud eum resideat. Et super hujusmodi dubitatione tres [36] sententiæ vertebantur. Una [37], quæ dicebat, ex particulari alienatione servi totum [usumfructum] diminui. Alia [38], in tantum usumfructum diminui, in quantum & servus alienaretur. Tertia [39], quæ definiebat partem [quidem] servi posse alienari: totum autem usumfructum apud eum remanere, qui antea servum in solidum habebat. Et in novissima sententia summum auctorem juris sequentiæ Salvium Julianum esse invenimus. Nobis autem hæc decidentibus placuit, Salvii Juliani admitti sententiam, & aliorum, qui in eadem fuerunt opinione, quibus humanius visum est, non interemptionem usufructus studiosam [40] esse, sed magis retentionem: quatenus, etsi pars servi alienetur, tamen neque pars usufructus depereat, sed maneat secundum suam naturam integer atque incorruptus: & quemadmodum ab initio fixus est, ita & conservetur, ex hujusmodi casu nullo deterioratus modo. Datum 10. Kalend. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Quibus modis ususfructus vel actio de usufructu tollitur.

16. Idem A. Juliano P. P.

COrruptionem [41] ususfructus multiplicem esse veteribus placuit, vel morte [42] usufructuarii, vel capitis [43] diminutione, vel non [44] utendo, vel aliis [45] quibusdam non ignoratis modis. Sed de usufructu quidem hoc indubitatum fuerat: de personali autem actione, quæ super usufructu nascitur, sive in stipulationem usufructus deductus sit, sive [46] ex testamento relictus, dubitabatur: morte quidem usufructuarii, & capitis diminutione eam tolli omnibus concedentibus: non utendo autem, si per annum vel biennium forsitan [eundem] usumfructum non petierit usufructuarius, si personalis actio tollatur, altercantibus? §. 1. Sed [47] nos hoc decidentes sancimus, non solum actionem, quæ de usufructu nascitur, sed nec ipsum usumfructum non utendo cadere, nisi tantummodo morte usufructuarii, & ipsius rei interitu: sed usumfructum, quem sibi aliquis

---

1 Vindicare rem suam vi vel furto ablatam dominus potest etiam pretio rei possessori non restituto, *ut hic*, adde *Synopf. Basilic. h. tit. 8. cap.* 103. 2 Qui rem vindicat, pretium possidenti non restituit. *l.* 3. *supr. h. t. l.* 2. *infr. de furtis. l.* 2. *infr. ne res dom. l.* 1. *in fin. infr. de præscript.* 30. *vel* 40. *ann.* adde *Specim legis* 32. §. 4. *D. de admin. & peric. tut.* vide tamen exceptiones apud Sodanum *rep.* 435. 3 Titulus injustus usucapienti conditionem vel dominium non confert. Injusto titulo nec usucapimus, nec dominium adquirimus, *l.* 7. *infr. de adquir. & retin. possess. l. ult. infr. ne de fundo dotali.* 4 Prohibita usucapio dominium rei non tribuit. 5 Cuiacius hinc adversus Goveanum colligit, abstentibus Reipublicæ caufa actionem rescissoriam dari. 7. *obs.* 31. 6 Vid. *l.* 18. *infr. de postliminio reversi.* Actio rescissoria, directæ subsidiaria, hoc ubi competit, illa non eit necessaria. 7 Dominium rei non hoc solo adquirimus, quod pro re aut rei nomine pensiones publicas solvimus: sed tum demum, cum res nobis erit vendita. *ut hic. Synopsis h. t. cap.* 105. Atque ita, qui pro re aliena pensiones publicas solvit, non interveniente venditione dominium non adquirit. 8 Qui ab aliquo pensionem vel censum, rei alicujus nomine percipit, non continuo eum facit rei dominum esse. 9 Contra hoc, quod hinc vulgo communiter colligitur, præsumptionem longi temporis per litis contestationem interrumpi, vide Sodanum *rep.* 304. Annibal. de Cano *ad l. naturaliter. D. de usucap.* n. 260. Mod. 10 Litis contestatio præscriptionem futuram impedit, non præteritam. adde *l.* 10. *in fin. infr. de adquir. & retin. possess.* vide ad hunc locum Sogimum *reg.* 324. 11 *l.* 10. *in fin. J. de præscript. longi temporis.* 12 Non si res præsens tibi vendita est, ideo tibi censetur tradita. Aliud est enim rem tibi præsentem tempore venditionis esse, aliud rem ipsam tibi tradi. Rei traditio dominium transfert, non sola rei præsentia. adde *l.* 8. *J. de act. empt.* ergo qui tradita non, non ufucapio dominium transferet? Minime. *l.* 20. 3. *de pactis.* Num id in causa traditionis requiritur semper, ut realis traditio facta fit? ne id quidem. dixi ad *l.* 15. 3. *h. t.* adde quæ notavi ad *l.* 1. §. 21. *J.* 3. 1. *D. de adquir. vel amitt. possess.* 13 Quod & in aliis omnibus rebus obtinet. Emptor enim fit dominus, non per conventionem, sed traditionem. *Synopf. Basil.* 15. *tit.* 8. *cap.* 107. 3. Harmen. 3. §. 18. adde *l.* 20. *D. h. t. l.* 40. *D. de act. empti.* 14 Non quod meum non sit, fictim tuum est: nec id ut tum possides vindicare. *l.* 4. *supr. de edend. Treud.* §. 5. *de act.* Harmen. 2. §. 49. Nam adversus extraneos etiam vitiola possessio prodesse solet. *l. ult. D. de adquir. vel amitt. possess.* §. 4. *Inst. de interdictis.* 15 Nisi pecuæ causa, ut in specie *l.* 1. *infr. uti possidetis. l.* 5. §. 1. *D. ut legator. seu fideicommiss. l.* 2. *in fin. D. de collat. l.* 6. *in fin. D. de Carbonian edict. Novell.* 18. c. 10.

16 *L.* 7. *D.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. & 2. *Inst.* 4. Oldend. *Class.* 3. *act.* 6. 17 *L.* 7. *D.* 8. & 2. *Inst.* 2. *l.* 11. *l.* 13. *infr. h. t.* 18 2. *D.* 7. add *l.* 9. *infr. h. t.* 19 Testator non potest remittere legatario usufructuario cautionem de utendo fruendo ex bona fide. *l.* 4. *infr. h. t. l.* 7. 3. *ut ea possess. legat. l.* 12. *D. usufruct. quemadm. cav.* Eamque opinionem communem esse refert Clarus 3. *fentent.* 8. *teftam. quæft.* 64. idque favore heredis receptum, ne legatarius utendi male præbeatur occasio, & consequenter delinquendi. vid. Roland. a Valle 1. *conf.* 92. *num.* 1. 2. Quod etiam locum habere, non modo in immobilium, sed & mobilium usufructu adversus Petrum & Guidonem Papæ, *conf.* 6. 3. Clarus refert *de loco*, nullum juris textum allegat, quem tamen offendes, *in l.* 1. §. 1. *D. usufruct. quemadmod. cav. l.* 6. *D. ut in possess. legat.* Aliud erit, si quis omnia bona reservato usufructu donaverit. Eo enim casu donatarius ad quotidianum præstandam non cogitur. Aliud etiam fuerit in vasallo, quem dominus de usufructu investivit aliquo, & hoc duos casus excipi Mynsingerus ait 5. *observ.* 38. Idem dicendum, si certum sit proprietatem ad fructuarium certo restituram: veluti si testator potestatem ei fecerit res fructuarias non restituendi. vid. Josephum Ludovicum *in decis.* 61. *num.* 33. Quid? heres hujusmodi cautionem potestne remittere? posse videtur, *arg. l.* 71. *D. ad leg. Falcid. in fin.* Quæritur amplius, num testator remittere usufructuario confectionem inventarii possit? Joannes Aecharanus non posse existimat. 3. *quæst.* 22. *num.* 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *l.* 1. §. 4. *D. usufr. quemadm. cav.* Roland. a Valle 1. *conf.* 92. *num.* 5. & tamen invenirii remitti necessitas potest tutori. vid. quæ scripsi ad *l. ult. in fin. J. arbitrium tutelæ.* & 55. *D. de legat.* 1. ubi plurimi de his, quæ a testatore prohibiti possunt, vel non possunt. 20 Usufructuario cautionem remittere testator etiam non potest, *ut hic.* Quod in cautione, *de utendo fruendo arbitro boni viri*, satis manifestum: cum enim eam cautionem remittit testator, videtur ipsum fructuarium ad male utendum malumque finem petiisse, velut ante dictum est: majoris sane quæstionis est, an idem fit in cautione *rerum ipsarum restituendarum, post finitum usumfructum.* 21 Proprietarius proprietatem potest obligare, libro usufructum alteri debito. 22 Patris usufructus non transit ad filium, quantumvis patris sui heredem. 23 *l.* 10. 12. 16. 3. & *l.* 3. *in fin. D. h. t.* vid. *l.* 3. *in fin. D. quib. mod. usufruct. vel usus amitt. l.* 8. *D. de annuis & mensiv. legat. l.* 22. *l.* 29. *D. de usufr. & quemadm. cav.* 24 In usufructu amittendo mori non debitoris, sed ejus, cui debetur, spectatur. adde *l.* 8. *in fin. D. de pericul. & comm.* 25 Dixi ad *l.* 1. 3. *h. t. l.* 13. *D. h. t.* adde Paul. 1. *fentent.* 11. 8. *ult. l.* 1. *D. usufr. quemadmodum cavetur.* 26 Vid. *l.* 13. *in fin. D. h. t. l.* 1. §. 2. *D. usufr. quemadm. cavetur.* 4. 3. *D. h. t.* 27 Usufructus constitui vel testamento, vel contractu potest. *l.* 8. *in fin. D. de peric. & comm.* 28 Usufructus ad certum tempus constitui potest. *l.* 12. *verf. Sin autem talis. h. t. l.* 3. *D. quib. mod. usufruct.* 29 Qui fundo usufructu fructus percipit, alieno non suo nomine fruitur. 30 Ejusdem æstimatio. Cujac. *ad l.* 9. *D. de fundo dotali.* 9. *ad Afric. fol.* 204. 31 Id eit, priore casu. 32 Usufructuarius proprietatem pignorare non potest. 33 Proprietatem vendere, vel eam æstimatam dare, paria. Qui alterutro titulo rem accipit, eam pignorare potest. 34 Vid. *l.* 7. §. 2. *D. de usufr. & quemadm.* 35 Τὰ κατακέφαλα οφείλει ποιεῖν τὸν ἐκεῖται ἐν *Synopsi. Basil.* 16. *tit.* 8. *c.* 15. 2. Harm. 10. §. 8. *Glossis κατακέφαλα, ferata tecta*; nisi malis *facta tecta* legere. 36 *l.* 10. *in fin. D. de comm. servit.* 37 Non continuo qui in alieno ædificat, impensas donare videtur. *l.* 2. *in fin.* 3. *h. t.* 38 Alias *deponere*, id eit, retinebis oppolita domino foli rem vindicanti dolli mali exceptione, juxta *l. Paulus. D. de dolo malo & metus exceptione*, vel si per eum possessionem reliquerit, reperis condictione incerti. *l. fi wave. in fin. D. de donat. inter vir. & uxor.* Mod. *l.* 58. *in fin. D. de hered. pet.* multo magis retentione uteris. *l.* 14. *D. de dolo malo except.* Gom. 39 Fructuarius, cujusque heres ususparetur non potest. Cur ita? vid. 9. 4. *verf. fructuarius. Inst. per quas perfonas acquir. l.* 10. *in fin. D. de adquir. rer. dom.* 40 Sensus eit, ut fructuarie proprietatem usufructuarius alienare non potest. *l.* 6. *supr. h. t.* Aliud, qui manumittit. *l.* 1. *verf. Sin autem usufructuarius. infr. comm. de manumiss.* 41 *l.* 4. *infr. de bon. qui a non dominо.* 42 Aliud eit, ministerium fervi contequi: aliud ipsius dominium. 43 Nudæ proprietatis dominus usumfructum locare non potest. *l.* 2. 16 *fin. supr. h. t.* Plenæ proprietatis dominus potest. *ut hic.* Quid fi moritur is, qui ab eo conductus? usufructus ad locatorem redibit, *advisi.* Quid fi qui locavit? non finitur: & ita legitur a quibusdam hic: *conductrici, morte ejus qui locavit.* Quid fi fructuarius locavit? (id enim potest. 6. *l. in fin. Inst. de usu & habit.* ut & alienare. *l.* 67. *D. de usufr.*) Si jus libi competens locavit, conductoris heres fruetur: fin minus, jus speciale fumendum ex verbis locationis.

De

De habitatione. De morte.

1 *l.* 10. *ff. de capite minut. l.* 10. §. 3. *ff. de usu & habitat.* 2 Subscriptio hæc non convenit inscriptioni. 3 Ambiguitas ex eo nascitur: Usufructu in tempus pubertatis filii relicto, filii pubertate usumfructum extingui: in tempus vero, quo furor ejus cessaverit, furore per mortem filii cessante non extingui. Verum decidendi ratio conflit in eo: primo casu usumfructum relictum esse in tempus feu curriculum aliquod vite (quod cum fit, relinquitur fane ususfructus in tempus certum: eit enim curriculum pubertatis lege certum) posteriore vero in vitam fructuarii. Nam qui alicui usumfructum in tempus furoris in filio finit legat, in tempus vitæ fructuarii legatile intelligitur; quia incerta furoris ceffatio eit. 4 Hæc quarta eit decitio ex 50. novis Justinianeis, ut videre eit apud Inglois *tract. ad has decision.* Anſ. 5 Conſtituatur *ex κατὰ χρόνος* hæc ſpecies. Usufructus Titio relictus eſt *in certum tempus, puta, pubertatis filii vel Sempronii.* Dic, filio vel Sempronio puberibus factis usumfructum extingui, *ubi ſtare.* Quid ſi filius ante pubertatem vel certum illud tempus mortuus ſit? Non periit usufructus ante eum diem, quo filius pubes, ſi viveret, fieret: *hic; five perſona.* Aliqui usufructu ad hominis vitam relicto, vita finita, ususfructus interit? Interit fane. Verum hic ususfructus, non tam ad vitam alterius relictus eſt, quam ad certum curriculum vitæ vel ætatis: ut in hac ſpecie curriculum illud expectari oportet: neque intereat usufructus, antequam curriculum illud certe venerit. *ibi, neque enim.* Quid ſi filio nondum pubere, & illud certum tempus non excurrente, mortuus fructuarius moriatur? interit usufructus, neque ad heredem ejus transmittitur: licet curriculum ætatis, in quod usufructus relictus eſt, nondum præterierit. Cur tam varie? neque quod juris indubitati ſit, morte fructuarii uſumfructum extinguit. *Inſt. uſu. & habitat.* Et hanc obtinet, quoties ad certum tempus uſusfructus relinquitur. Quid ſi ad incertum: & Titio uſusfructus ita relictus eſt: *Donec filius vel alius in furore remanſerit?* Furore earum perſonarum finito, alio quam per mortem cafu, uſusfructus finitur. *verſ. Sin autem talis.* Quid ſi per mortem furor in illis perſonis ceſſaverit, & perſonæ illæ in furore deceſſerint? nondum interiiſſe uſumfructum dicendum eſt: cum hoc caſu in ipſam ipſius uſufructuarii vitam, uſusfructus relictus videatur. Fructuario igitur tunc vivo ſuperveri uſusfructus, cum in eos vitam relictus intelligatur. *verſ. Sin autem ad finem.* Diverſitatis ratio. Dic primum fieri potuiſſe, filius ut per omnem uſufructuarii vitam furioſus eſſet. Igitur humaniſſimum eſſe, ut in ipſius fructuarii vitam uſusfructus eo caſu extendatur. Dices denique hanc humanorem ſententiam eſſe, ut fructuario ad heredes, in perioda furori heredis finitur. Tiraquell. *in tract. le mort ſaiſit le vif. declar.* 4. *part.* 4. Jafon. *ad l. in annalib. ſupra de legat.* Cron. *ad l.* 4. §. *Cato. num.* 131. & *ſeq. ff. de verb. oblig.* Barrol. *ad l. Gallus.* §. *etiam ſi parente. verſ. quare ipſis caſibus. n.* 7. *de liber. & poſthum.* & ibi Alexander, Ruinus, aliique plurimi. *Mod.* 31 Inciuſa deſunt in quibuſdam manuſcriptis. 32 Id eſt, quoties relictus eſt fundus dotalis uſufructu: ut ſi fenſui, ſi fundus legatur deductio uſufructus, legitarius nudam habet proprietatem, heres uſumfructum. §. 1. *Inſtit. de uſufruct.* Hujusmodi uſusfructus una cum herede finitur. J. *h. t.* 33 Hæc lex 15. *fundi. l.* 16. facium ſeptimam deciſionem Juſtinianeam ex 50. vid. Inglois. *Anſ.* 34 Quotiès. 35 Vid. *l. ult. infr. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annorum.* 36 Uſufructum per ſervum adquiſito, ſervus pro parte alienatus eſt; quæritur quid juris ſit? Alii pro dominio interiiſſe uſumfructum putabant. *verſ. Una.* Alii pro parte. *verſ. ſolet.* Alii nullo modo interire, ſed ſolidum ſervari, & in hac ſententia Juliani Juſtinianus adquieſcit ſecunda veterum opinio. 37 Prima veterum opinio. 38 Secunda veterum opinio. 39 Tertia veterum opinio, quæ eſt Juliani & Juſtiniani. 40 Id eſt, expetendam aut admittendam, ſi alibi in proœmio Digeſtorum, nihil tam ſtudioſum. 41 §. 3. *Inſt. de uſufr. & D. quibus modis uſufr. vel uſus amitt.* 42 *l.* 3. 3. *h. t.* 43 *l.* 1. *D. quib. mod. uſufruct. amit. uſufr.* 44 §. 3. *l.* 25. *l.* 28. *ff. quib. mod. uſufr.* 45 Vid. *d.* §. 3. *verſ. item.* Paul. 3. *ſent.* 6. §. 28. *& ſeq.* 46 Conſtituitur enim uſusfructus vel teſtamento, vel contractu. *l.* 4. *in fin. ſupr. h. t.* §. 1. *Inſtit. l.* 3. *ff. de uſufruct.* 47 Uſusfructus, ejusque nomine actio morte periit: non utendo non perit, *ut hic.* Cur ita? vid. *verſ. cum modo. J. h. t.*

adquisivit, hunc habeat dum vivit, intactum: cum [1] multæ, & innumerabiles causæ rebus incidant mortalium, per quas homines jugiter retinere, quod habent, non possunt: & est satis durum, per hujusmodi difficultates amittere, quod semel possessum est: nisi [2] talis exceptio usufructuario opponatur; quæ, etiamsi dominium vindicaret, posset eum præsentem vel absentem excludere [3]. §. 2. Sed neque per omnem [4] capitis deminutionem hujusmodi detrimentum imminere nostris patimur subjectis. Quare enim si filiusfamilias fuerit is, qui usumfructum habet, forte ex castrensi peculio, ubi [5] nec patri ususfructus acquiritur, ei possessum, per emancipationem [6] eum amittat? sed secundum quod definitum est, tunc eum tantummodo desinere, cum usufructuarius, vel res pereat, & tantummodo eum cum anima [7] vel rei substantia exprirare: nisi prædictæ exceptionis vigor reclamaverit: excepta videlicet tali capitis deminutione, quæ vel [8] libertatem vel civitatem Romanam possit adimere: tunc etenim ususfructus omnimodo ereptus, ad suam revertatur proprietatem. Dat. Kal. Octob. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De usufructu filiofamilias vel servo relicto.

17. Idem A. Johanni P. P.

EX libris Sabinianis quæstio nobis relata est, per quam dubitabatur, Si usufructus per servum acquisitus, vel per filiumfamilias, capitis diminutione [9] filii magna, vel media, vel morte, vel emancipatione, vel servi quacunque alienatione, vel morte, vel manumissione possit adhuc remanere? Et ideo lancimus [10] in hujusmodi casibus, neque si servus vel filiusfamilias in præfatos casus inciderit, interrumpi patri, vel domino usumfructum, qui per eos acquisitus est, sed manere intactum. Neque si pater magnam capitis diminutionem vel mediam passus fuerit, vel morte ab hac luce fuerit exemptus, usumfructum perire: sed apud filium remanere, etiamsi heres a patre non relinquatur: Usumfructum enim per eum acquisitum, apud eum remanere etiam post patris calamitatem oportet: cum plerumque verisimile [11] sit testatorem contemplatione [magis] filii, quam patris, usumfructum ei reliquisse. Dat. 15. Kal. Nov. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXIV.

DE SERVITUTIBUS [12] ET AQUA [13].

De eo, qui ædificando luminibus officit. De longi temporis consuetudine.

1. Imp. ANTONINUS A. Calphurniæ.

SI [14] quas actiones adversus eum, qui ædificium contra veterem [15] formam extruxit, ut luminibus [16] tuis officeret, competere tibi existimas; more solito [per judicem] exercere non prohiberis: Is, qui judex erit, *longi temporis* [17] *consuetudinem, vicem* [18] *servitutis obtinere sciet*: modo si is, qui pulsatur, nec vi nec clam, nec precario possidet. PP. 3. Id. Novemb. GENTIANO & BASSO CONSS. 212.

De eo, qui sciente domino aquam duxit.

2. Idem A. Martiali.

SI [19] aquam [20] per [21] possessionem [22] Martialis eo sciente [23] duxisti [24] servitutem exemplo rerum immobilium [24] tempore [25] quæsisti. Quod si ante id spatium ejus usus tibi interdictus est, frustra [26] sumptus in ea re factos præstari tibi postulas: cum in aliena possessione [27] operis [28] facti dominium quoad in eadem causa manet [29], ad eum pertineat, cujus est possessio. PP. Kalend. Jul. LÆTO & CEREALI CONSS. 216.

De prædio provinciali.

3. Imp. ALEXAND. A. Ricanæ.

ET in provinciali [30] prædio constitui servitus aquæductus, vel aliæ servitutes possunt: si ea præcesserint, quæ servitutes constituunt; tueri enim placita inter contrahentes debent. Quare non ignorabis, si [31] priores possessores aquam duci per prædia prohibere jure non potuerint, cum eodem [32] onere perferendæ servitutis transire ad emptores [33] eadem prædia posse. PP. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De aqua invito domino non ducenda.

4. Idem A. Corneliano.

AQuam [34], quæ in alieno loco oritur, sine [35] voluntate ejus, ad quem usus ejusdem aquæ pertinet, Prætoris edictum non permittit ducere. PP. Idib. Aug. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De eo, quod contra servitutem debitam extructum est.

5. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Luciano militi.

SI quid pars adversa contra servitutem ædibus tuis debitam injuriose extruxit: Præses provinciæ revocare [36] ad pristinam formam, damni etiam ratione habita pro sua gravitate curabit. PP. Kalend. Febr. PRÆSENTE & ALBINO CONSS. 247.

De aqua invito domino non ducenda.

6. Imp. CLAUDIUS A. Prisco.

PRæses provinciæ usu aquæ, quam ex fonte juris tui profluere allegas, contra statutam [37] consuetudinis formam carere te non permittet: cum sit durum [38] & crudelitati proximum, ex tuis prædiis aquæ agmen ortum sitientibus [39] agris tuis ad aliorum usum vicinorum injuria propagari. PP. 7. Kal. Maji, CLAUDIO A. & PATERNO CONSS. 270.

De vetere consuetudine.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Juliano [P. P.]

SI manifeste doceri possit, jus aquæ ex vetere [40] more atque observatione [41] per certa loca profluentis utilitatem certis fundis [42] irrigandi causa exhibere: Procurator noster, ne quid contra veterem [formam] atque solennem morem innovetur, providebit. PP. 4. Non. Maji, MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De ædificio altius sublato: de fenestra in pariete vicini facta.

8. Iidem AA. & CC. Aniceto.

ALtius quidem ædificia tollere [43], si [44] domus servitutem non debeat, dominus ejus minime prohibetur [45]. In pariete vero tuo, si tollere, vel non tollere: & jure suo citra ferviendi animum usus fuerit. Tempus quoque non est modus inducendæ obligationis in futurum. *l.* 44. §. 1. *ff. de obsrv. & act.* sed ritus prohibito requiritur: sine qua non currit hic præscriptio. vid. Mynsing. *resp.* 81. *num.* 11. adde alia quæ dicam, *l.* 9. *J. & t.* De prospectu dicam proxime. Quid? prospectui vicini possumne officere? Denuo circumquaque vicinis ædium prospectum mari, hortorum, plantarum, publice scripturæ, picturæ, montium. vide 2. Harmen. 4. horolog. 2: quin & liberum antehac colum, quo maxime domus altrologi commendatur, vide Cujac. 17. *observ.* 35. Polle verius est, nisi jus servitutis obstabit. Nam ubi non obstabit, qui jure quid in suo fecerit, licet cum vicini damno. vid. quæ notavi ad *l.* 26. *ff. de damno infect. & ad l.* 3. §. 7. *ff. de incendio, ruina.* 17 Cujus non est memoria.

18 *l. 1. in fin. l.* 2. *D. de aqua & aquæ pluv.* id ut intelligendum sit, dixi *super. lo.* 6.

19 *l.* 10. *D. si servit. vindicet.* 20 Hanc legem pertinere ad provinciales, non ad Italica prædia, notat Cujac. ad l. 2. *D. de usufruct. & usucap.* 21 Servitutem aquæ ducendæ per triennium continentiene domino aquam ducentes, adquirimus: anni triennium perfectum ducere a domino prohiberi possimus: neque sumptus in eam rem factos ab eo petimus. *Synopf. Basil.* 68. tit. 7. c. 2. & 7. Harm. 4. §. 113. 22 Id est, fundum. 23 Atque is non etiam, *l.* 10. *D. si servit. vindicet. l.* 5. §. *fed &* 7. §. *D. quod ve.*

24 Græci legunt *mobilium*. Sed melius forte legemus, *immobilium*. 58. *Bel. t.* 6. 14. ut immobilibus servitutes comparemus potius quam mobilibus, ut & panes civiles. *Novell.* 17. Cujac. *exp.* 22. *de divort. temp. præscript. & de acqf.* adde eund. *l. Fusi.* 16. *Consil.* Consentiunt Pisanus, Fusi Panormitanus eos faciat, neque mobiles, neque immobiles. Sed præsitat immobilibus adnumerari, adhærent enim immobilibus. vid. Gail. 2. *obf.* 11. *n.* 11. 25 Triennii, ut volunt Graci, *Synopf. d. loc.* telle Cujac. *c.* 22. *de præscr.* decennii inter præsentes, vicennii inter absentes: quia sic est in immobilibus, *l. I. J. de usuc. transfer. nov. Accurf.* nil ex publico flumine ducitur. Nec enim nisi tempore cujus non extat memoria, præscribitur. *l.* 3. §. 4. *D. de aqua quotid. & æstiv.* Quid si ex prædio Ecclesiæ? annorum qui præscriptio requiritur. Bald. hic. adde Wurmser. 1. *pract.* 27. *obf.* 7. 26 Vide tamen quæ dixi ad *l.* 38. *D. de hered. pet.* 27 Id est, fundo alieno. 28 Id est, æstiboli, canalium & similium. 29 Id est, quoad jus non est divertum. v. *l.* 2. §. *ult. & ibi* Gothofredi Panormitanus eos faciat, neque mobiles, neque immobiles. Sed præsitat immobilibus adnumerari, adhærent enim immobilibus. vid. Gail. 2. *obf.* 11. *n.* 11. 29 Iunnitarem. Cujac. ut volunt Graci, *Synopf. d. loc* telle Cujac. *c.* 22. *de præscr.* decennii inter præsentes, vicennii inter absentes: quia sic est in immobilibus, *l. I. J. de usuc. transfer. nov. Accurf.* nil ex publico flumine ducitur. Nec enim nisi tempore cujus non extat memoria, præscribitur. *l.* 3. §. 4. *D. de aqua quotid. & æstiv.* Quid si ex prædio Ecclesiæ? annorum qui præscriptio requiritur. Bald. hic. adde Wurmser. 1. *pract.* 27. *obf.* 7. 26 Vide tamen quæ dixi ad *l.* 38. *D. de hered. pet.* 27 Id est, fundo alieno. 28 Id est, æstiboli, canalium & similium. 29 Id est, quoad jus non est divertum. v. *l.* 2. §. *ult. & ibi* Gothofredi. 30 Id est, non solum in Italico, vid. Cujac. 7. *observ.* 3. provincialia prædia, tributaria, stipendiaria: unde & ratio decidendi fumitur. Videtur enim constituta servitute tributi deterior causa heris esse quam vicini. *l.* 33. §. *fin. D. de usu. in fin.* 31 Quod antiquior non potuit prohiberi, fuccessor prohibere non potest. 32 *l.* 23. §. 2. *D. de serv. præd. rust.* v. quæ notavi ad *l.* 20. §. 1. *D. de usucap. rer. dom.* 33 Adde *l.* 10. *in fin. D. si servit. vindi. l.* 1. §. 25. *D. de aqua quotidian.* 34 Aquam nemo ducere potest ex alieno fonte citra voluntatem ejus, qui fundi dominus est. *Synopsis h. t. c.* 4. 35 Vid. *l.* §. *f. de aqua & aquæ pluv.* 36 Et tollere, *l.* 9. *J. I. t.* 14. 15. *in fin. D. si servit. vind.* 37 *l. 1. fupr. h. t.* 38 Hinc colligit Alciatus 1. *pref.* 52. Quemlibet præsum rem fuam primum curare, deinde alienam, & sic ordinatam charitatem incipere a seipso. *Bald.* 39 Sic aves sitire dicuntur 2. *ad Attilium* 14. fontes sitire. Idem 3. *epist. ad Quintum fratrem.* herbæ situnt. Virgil. *Ecl.* 7. & 7 4. *Georg.* prata bibunt. Virgil. *Ecl.* 3. in fin. apud Anacreontem, πάντα ὑγρὰ. 40 *d. l.* 1: 41 Consuetudo quomodo probetur, in eo, quod hic dicitur antiquum consuetudinem fervari, v. Bald. *ad l.* 1. *J. ad SC. Velleian.* 9. 5. *vers. sed hic quæro.* Particul. *conſil.* 13. *pract. quæst.* 41. *vol.* 1. Decimus *ad l.* 1. *n.* 18. *fupr. de edendo.* Affict. *deciſ.* 192. *num.* 4. Habes & alia ad conſuetudinem pertinentia apud Alexand. *conſ.* 5. *col.* 2. *vol.* 5. Cottam *in Memor abilibus in verſ. conſuetudo.* Rom. *ſingul.* 60. Crotier. *ſingul.* 100. *Menoch. præſumpt.* 42 Mynsingerus tamen respondit privatum posse vicinum urbi vicinæ aliquo modo utile in agrum fuum terminum ponere. *Reſp.* 81. An præoccupare aquam fluminis vel molentini in flumine, ut propiscidum ita inferioribus, v. Ferrar. *in fer. libell. ferruti, conſiſt.* 30. *ibi. Servitus aquæ.* 6. 43 Ne quidem filius fervitutem, quæ semel est constituta, tollere potest. *Syn. Basil.* 58. *tit.* 7. *c.* 5. & obfervare vicina. *l.* 9. *J. h. t. l.* 9. *D. de ſervit. prad. urban.* dixi §. *ad l. 1. l.* 24. 26. *ff. de damno infect.* 44 Alias exceptiones, vid. apud Socin. *reg.* 102. 45 Cur hic? tres præsumitur ab origine fua esse libera. vid. Alciat. 2. *præſumpt.* 3. Nec enim servitutes habent causas naturales, sed conventas vel præscriptas: & quisque in suo ad cœlum usque (si ita licet dicere) ædificare potest. *l. 1. inſtit. pr.* l. 24. *ff. de ſerv. præd. urb. l. ult. §. 4. ff. quod vi aut clam.* Hinc etiam inferunt rem præsumi liberam alicui domui non fundum. Feudum enim speciem servitutis esse, quæ regulariter præsumenda non sit, nisi probetur: probari tamen intelligi rem feudalem esse, si semel talis fuerit. vid. Gail. 2. *obſ.* 69. *n.* 2. 3. 5. 6.

1 Ratio decidendi. 2 Usufructus ejusve actio sola morte usufructuarii, & rei interitu perit. An & non utendo? non perit, nili longi temporis spatio, *ut hic, & l.* 13. *J. tit. prox.* adde Paul. 3. *ſent.* 6. §. 28. & 30. 3 Sunt, inquit Charondas, qui recte hanc legem accipiant de actione in rem, de qua agitur in §. *aque. Inſtit. de action.* aliud de actione personali statuentes: nempe longissimi temporis spatium requiri. *l.* 2. *J. de confeſſ. precar. & l.* 3. *J. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor.* explicuit autem eandem hanc legem pulchre in novis intellectibus suis Molinæus. *Mol.* 4 Sed per medium & maximam, non minimum. §. 1. *in fin. Inſt. de adquiſ. per adrog.* 5 Usumfructum in castrensi peculio filii pater non habet. 6 Est enim emancipatio capitis diminutionis species. 7 Ususfructus extinguitur morte fructuarii, re perempta, & ea capitis deminutione, qua vel libertas vel civitas amittitur. 8 Minima capitis deminutione familiam tantum: media familiam & civitatem: maxima familiam, civitatem, & quod majus est, libertatem amittimus. *l. ult. ff. de cap. min.* 9 Vid. Paul. 3. *ſent.* 6. §. 29. 10 Usufructus quæstus per fervum vel filium, & vi vel filii capitis minutione non extinguitur, *ut hic.* Quid si pater servus aut peregrinus factus fuerit, aut mortuus fit? Apud filium tabs ususfructus manet, etiamsi heres a patre relictus non fuerit. *verſ. Neque ſi.* Cur ita? vid. *verſ. Cum ſpectamus.* 11 In dubio contemplatione filii relictum præsumitur.

12 Paul. 1. *ſent.* 17. 2. *Inſtit.* 3. & *l.* 3. §. *D.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. περὶ δουλείων. 58. *Bel.* 1. & 2. Harmen. περὶ δουλείας. De actione in rem confessoria pro servitutibus, vid. Ferrariensem *in forma libelli actionis confeſſoriæ ſervitutis.* 30. Oldendorp. *claſſ.* 1. *act.* 3. De negatoria vid. Ferrariensem *in forma libelli in actione negatoria* 31. Oldend. *claſſ.* 3. *act.* 5. De utraque vid. §. 2. *Inſt. de act.* & ibi interpretes. 13 Ne dicas, *arcendo*, ut *tit. ff. de aqua & aq. pluv.* sed de servitutibus æquedultus, aque haustus. Cujac. notat hic & περὶ ὑδρείων legendum esse, *De aque & aliis ſervut.* ut *l.* 3. *J. h. t.* Goth. Ad hunc titulum & singulas leges vid. Anton. de Padill. *Anſ.* 14 Legem hanc copiosissime explicat Gothofredus: quare tantum monebo, ut ad eam etiam plenius intelligendam conducat hinc Ravardum civem meum *ad legem Cornimont cap.* 5. & Coraldum *ad l. Servitutes. 4. in princ. n.* 46. *ff. de ſervit.* Illinc Alexandr. *conſil.* 104. *in* 4. *vol. & ad l. de quibus. ff. de legib.* Mod. 15 Hanc legem difficilem & utilem fic interpretor: Ubi neque servitus expressim, vel tacite adquisita est, nobis licet tollendo ædes vicini facere: nec eo nomine ulla competit ei actio. *l.* 8. *l.* 9. *J. & l.* 9. *ff. de ſervitut.* adde *l.* 26. *ff. de damn. infect.* vid. Cujac. 1. *obſerv.* 7. Idem dicendum, si in area vicinum, eo tamen cati legitimum spatium a vicina insulæ servandum est. *l.* 14. *ff. de ſervit. urb.* Ubi vero servitus luminis expressim adquisita, non licet in eam quidquam committere. *l.* 1. *l.* 9. *inſtr. h. t.* (Lumen est aditus, ut colum videatur. *l.* 16. *ff. de ſerv. urb.*) Quid si tacite: vetus enim ædificiorum forma vicem servitutis obtinet, *ut hic*: jubet Imperator veterem formam fervari. *ut hic. l.* 7. *J. h. t. l.* 12. 8. 1. *inſtr. de edific. privat. l.* 11. *ff. de ſervit. urb.* verat tollendo luminibus vicini offici: dat enim damnum, qui tollendo officit. *l.* 26. *ff. de damn. infect.* Hinc consequitur, cuivis tollere permissum, dum vicino non officiat: & certum officiat necne, non ex actoris opinione vel æstimatione corrupta; sed ex æquo bonoque disjudicatore. Ac primum quidem ex civitatum statutis. His defectionibus res erit hinenda judicis officio, qui jam in præsentiarum jubet, & ex adverso, res dijudicari vix potuerit melius, quam si vicinarum aliqua altitudinem, spatia, intervalla, ac fundamenta diligenter judex inspexerit. *l.* 12. §. 2. *J. de edific. privat.* 16 Nam quo magis distabit mother a vicino pariete, eo liberior ædificandi in eo facultas fuerit: & in eo ædificantes minus luminibus vicini officiemus. Possunt & ædes ipsius vicini spectari, cui vicinus quiriam tollendo non facit, si tantum luminis ei relinquit, quantum ipse sibi sua reliquisse in area respectus fuerit. Eli enim perinitiosum, vicinus ut a vicini lumen uberius exigat, quam ipse sibi suo in ædificio & area interiore reliquit. Potest etiam cognitio hæc a forma vicinorum, vel reliquorum urbis ædificiorum educi: ut & publicarum viarum interspeciene vel altitudine: ut quo spatio, quave altitudine cæteris ædificare communiter assolet, vel cuivis & hoc volenti tollere, fellicet fit concessum. Sine invidia cuique facere licet in suo, quod alis fit permissum. Favent enim leges cujuscunque fundi libertatibus & reis. Idcirco negans servitutem deberi, nam interioribus fundatam in pro communi habere præsumitur. Quælibet enim res jure naturali libera præsumitur. *l.* 4. *ff. de juſtit. & jure.* Nec etiam fequitur, ut qui per centum annos domum suam deprefsam habuerit, non possit eam vicinis invitis tollere: quod in eius potestate semper fuerit eam

feneſtram Julianus vi vel clam feciſſe convincatur: sumptibus suis opus tollere [1], & integrum parietem restituere compellitur. Dat. Kalend. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De ædificio altius sublato.

9. Iidem AA. & CC. Zosimo.

SI in ædibus vicini tibi debita servitute, parietem altius ædificavit Heraclius: novum opus suis sumptibus per Præsidem provinciæ tollere [2] compelletur. Sed si te servitutem habuisse non probetur, tollendi altius ædificium vicino non [3] est interdictum. PP. 5. Kal. Julii, *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

Si servitus aquæ ducendæ deberi negetur.

10. Iidem AA. & CC. Nymphidio.

SI tibi servitutem aquæ [4] [ducendæ] deberi Præses animadverterit, nec hac te non utentem spatio [5] temporis amisisse perspexerit, uti te iterum jure proprio providebit. Nam si hoc minime probetur, loco proprio facto opere, dominus fundi continere aquam, & facere [6], quo minus ager tuus irrigari possit, non prohibetur. PP. 11. Kalend. Februar. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De itinere, actu, via.

11. Iidem AA. & CC. Atreliano.

PEr agrum quidem alienum, qui servitutem non debet, ire vel agere [7] vicino minime licet: Uti autem via publica [8] nemo recte prohibetur. Dat. 11. Kalend. Novemb. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De termino aquæ ducendæ.

12. Iidem AA. & CC. Valeriæ.

NOn [9] modus [10] prædiorum [11], sed servitus aquæ ducendæ [12] terminum [13] facit. PP. 3. Kal. Jan. CC. CONSS. 294.

An servitus non utendo amittatur.

13. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

SIcut usumfructum [14], qui non [15] utendo per biennium in soli rebus, per annale autem [tempus] in mobilibus vel se [16] moventibus diminuebatur, non passi sumus hujusmodi sustinere compendiosum interitum, sed ei decennii [17] vel viginti annorum dedimus spatium: ita [18] & in cæteris servitutibus obtinendum esse censuimus, ut omnes servitutes non utendo amittantur, non biennio, (quia tantummodo soli rebus annexæ sunt) sed decennio contra præsentes, vel viginti spatio annorum contra absentes [19]: ut sit in omnibus hujusmodi rebus causa similis, differentiis explosis. Dat. 15. Kal. Novemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS, VV. CC. CONSS. 531.

Ne ita ædificetur ut accessus venti ad aream, & concultatio *fructuum impediatur.*

14. Idem A. Johanni P. P.

CUm talis quæstio in libris Sabinianis verteretur: quidam enim pactus erat cum vicino suo, *Ut* [20] *liceret ei, vel per se, vel per suos homines per agrum vicini transitum facere, iterque habere uno* [21] *tantummodo die per quinquennium, quatenus* [22] *ei licentia esset in suam silvam inde transire, & arbores excidere, vel facere, quidquid [neceſſarium] ei visum fuisset*: & quæreretur, quando hujusmodi servitus non utendo amitteretur? Et quidam putarent, si in primo vel secundo quinquennio per eam viam itum non esset, eandem servitutem penitus tolli, quasi per biennium ea non utendo deperdita, singulo die quinquennii pro anno numerando. Aliis [autem] aliam sententiam eligentibus, nobis placuit ita causam dirimere [23], ut, quia jam per legem [24] latam, a nobis prospectum est, ne servitutes per biennium non utendo depereant, sed per decem vel viginti annorum curricula, & in propofita specie si per quatuor [25] quinquennia, nec uno die vel ipse, vel homines ejus eadem servitute usi sunt, tunc eam penitus amittat viginti annorum desidia. Qui enim in tam longo prolixoque spatio suum jus minime conseruatus est, sera pœnitentia ad pristinam servitutem reverti desiderat. §. 1. Cum autem apertissimi juris est, fructus aridos [26] conculcatione, quæ in area [27] fit, suam [28] naturam, & [29] utilitatem ostendere, aliquis vicinum suum vetabat, *ita ædificium extollere juxta aream suam, ut ventus excluderetur, & palea ex hujusmodi objiciulis secerni a frugibus non posſent.* quasi vetito vento suam vim per omnem locum inferre ex hujusmodi ædificatione, cum secundum situm regionis, [&] auxilium veriti aream accedit: Sancimus itaque nemini licere sic ædificare, vel alio modo versari, ut idoneum [30] ventum & sufficientem ad præfatum opus infringat, & inutilem domino aream, & fructuum inutilitatem faciat. Dat. 11. Kal. Novemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS, VV. CC. 531.

TIT. XXXV.

DE LEGE AQUILIA [31].

De sylva combusta vel excisa.

1. Imp. ALEXANDER A. Glyconidi.

DAmnum per injuriam [32] datum immisso [33] in sylvam igne, vel excisa ea [34], si probare potes: actione [35] legis Aquiliæ utere. PP. 7. Id. Nov. ALEX. A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De domo depoſita vel concremata. De aqua alio derivata.

2. Imp. GORD. A. Mutiano.

LEgis Aquiliæ actione expertus adversus eum, quem domum tuam depositsse [36], vel incendio concremasse [37], damnoque te afflixisse proponis, ut id damnum sarciatur, competentis Judicis auctoritate consequeris. † Quinetiam, si aqua per injuriam alio [38] derivata sit, ut in priorem statum restituatur, ejusdem judicis cura impetrabis. PP. 8. Id. Novemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De ancilla occisa.

3. Idem A. Dolenti.

EX morte ancillæ, quam cæsam conquestus es, tam legis Aquiliæ damni [39] farciendi gratia actionem, quam criminalem [40] accusationem adversus obnoxium competere [tibi] posse non ambigitur. PP. 5. Kal. April. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CONSS. 242.

Panta inficiantis.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Zoïlo.

COntra negantem [41], ex lege Aquilia, si damnum per injuriam dedisse probetur, dupli [42] procedit condemnatio. Dat. 15. Kal. Maji, *Heraclæ*, AA. CONSS. 293.

De pecoribus inclusis & fame necatis, vel interfectis.

5. Iidem AA. & CC. Claudio.

DE pecoribus [43] tuis, quæ per injuriam inclusa [44] fame necata sunt, vel interfecta, legis Aquiliæ actione in duplum agere potes. Dat. 15. Kalend. Nov. AA. CONSS. 293.

De pastu.

6. Iidem AA. & CC. Plenio.

DE his quæ per injuriam depasta [45] contendis, ex sententia [46] legis Aquiliæ agere minime prohiberis [47]. PP. 5. Kal. Novemb. CC. CONSS. 294.

1 *l. 1. ſupr. h. t.* 2 *l.* 5. *l.* 8. *ſupr. h. t.* 3 Dixi *ad l.* 8. 4 Aquæductus, quæ est stillicidii fervitus, cum primum est constituta, quafi continua est. Constituatur enim fatis naturæ cita facium hominis. Tigni & oneris ferendi, continua: nequidem continuo natura facto cita factum hominis. Iter, actus, via & similes servitutes, discontinuæ: in his enim requiritur factum hominis: non tamen perpetuum. vid. Wurmser. 1. *pract.* 27. *obſerv.* 1. 5 Quo? vid. *l.* 13. 14. *infr. h. t.* 6 Vid. *l.* 9. *ſupr. h. t.* vid. *l.* 30. *ff. de damn. infect.* 7 Ut & aucupari. *l.* 16. *ff. de ſerv. præd. rustic.* adde *l.* 8. §. *ult. ff. de ſervit. urb.* 8 Alia exempla vid. *in d. l.* 13. & *l.* 2. §. 9. *ff. ne quid in loco publico.* 9 Legis hujus declarationem plenissimam, & etiam limitationes pete a Cephal. *conſil.* 273. *n.* 15. item extentionem: quid fcilicet in dore dicendum sit, an jure statutorum quemadmodum prædia rustica, quibus debetur servitus, non tamen augetur modus aquæ ducendæ, fi filia dotata fit ili centum, & poſtea augeantur bona paterna, debeat ex eo augeri etiam dos, vide Jafonem *ad Auth. res quæ. ff. communi. de legat. n.* 27. *vers. fi. item quid fi fuccidere*, vide Abbat. *ad cap. conſtitutum. n.* 7. *de fideiuſſor.* Mod. Aquæ concelle modum cum ducendo excedere non debemus. *Synopſ. Basil.* 58. *tit.* 7. *cap.* 10. Odi eft, quantitas, ſpatium quantitatis agri. *l.* 74. *ff. de contrab. empt. l.* 40. *ff. de contrab. empt. l.* 64. §. 1. *ff. de evict.* 11 De novo aliquitforum, poſſi conſtituram uni fundo ſervitutem. 12 Ab initio ſili. conſtituta. 13 Id eſt, limitat jus aquæ ducendæ: ut ſit fenſus: Non, ſi meus fundus novis emptionibus auctus eſt, ideo amplioris aquæ modum alia pare in agros de novo comparatos ducere per agrum vicini licebit. *l.* 24. *ff. de ſerv. præd. rustic. l.* 1. §. 15. *ff. de aqua quot.* nec enim poſſumus ſervitutem deteriorem facere. 14 Nota jus vetus de præscriptione ufusfructus. 15 *L.* 16. *ſupr. tit. prox.* vid. Paul. 3. *ſent.* 6. §. 30. 16 Vid. *l.* 93. *ff. de verb. ſign.* 17 Usufructus & ſervitutes urbanæ & ruſticæ decennio inter præſentes, vicennio inter abſentes non utendo amittuntur, ut hic, & *l.* 14. *infr. h. t. l.* 16. §. 1. *in fin. ſupr. tit. prox.* & 3. *ſuſt. de uſuſr.* Quid, ſi fervitus diſcontinua fit? Idem dicendum fuerit, modo conſtituta fit fine aliquo tempore, menſium vel annorum intervallo: Secus ſi intervalla annorum, menſium & temporum habuerit. *l.* 14. *in pr. infr. h. t. l.* 7. *ff. quemadm. ſerv. amitt.* Eo casu interpretes *ex d. l.* 14. volunt tam inter præſentes quam inter abſentes hujusmodi fervitutes viginti annorum præscribi. vid. Fusar. *in forma libelli, ſi petatur ſervitus conſeſſoria* 30. *in ver. ſervitus aquæductus.* 6. n. 27. Wurmſer. 91. *pract. n.* 27. *obſ.* 3. Schneidwin. §. *fin. n.* 27. *Inſt. de ſervut.* Cui. *ad l. 4. ff. de uſucap. fol.* 269. diffinitionem adhibet inter ſervitutes urbanas & ruſticas, atque, ruſticas non utendo amitti ufucapione libertatis: In urbanis opus eſſe facto eius, qui ſervit: in ruſticis ejus, cui ſervitur, ceſſationem ſufficere. *l.* 8. *ff. de ſerv. præd. urb. l.* 18. *in fin. ff. quemadm. ſervit. amitt.* 18 Exequatio Juſtinianea hec ſervitutum & uſufructuſ, ut uſufructus & ſervitutes non utendo decennio inter præſentes, vicennio inter abſentes amittantur: rejecta biennii utriusque ſervitutis præſcriptione, *ut hic.* adde *Synopſ. 7. cap.* 10. & 2. Harm. 4. §. 137. 19 Id eſt, vel eo maxime, ut nullam aliam rationem adferamus, hac tamen ſufficiat, ut non annorum ſpatio amittatur. 20 Pactus cum vicino ſuo, *ut ei liceat in ſilvam ſuam per agrum vicini ſemel*

tantum per quinquennium tranſire: ſi neque per ſeipſum, neque per homines ſuos ea ſervitute 20. continuis annis utie eſt, jus amittit, *ut hic. Synopſ. Baſil.* 58. *tit.* 7. *c.* 11. 21 Hujusmodi ſervitus diſcontinuas non tantum caſuum temporis habet. 22 Sylvas quoque quinquennio cedi ſolitas hic locus indicio eſt. 23 Hæc eſt octava decisio ex 10. quo dixi ad *l.* 13. *ſupr. h. t. in verbo decennii. c.* 7. *ff. quemadm. ſervit. amitt.* 26 Vid. *l. ult. ff. de ſuare pacis.* 27 De area, adde *l.* 14. *in fin. ff. de alimento. & vibon. lega.* in quo frumentum excutitur, eſtque ſervitus Ruſtica: in *l.* 2. ſimiliter pro loco in aſſi. Anſ. 28 Hoc eſt, aridi fructus tritoricive expriminutur ex ſpicis: ut eruti naſ. *l.* 2. §. *de fide & jure hoſpit. & l.* 16. *obſerv.* 29. & ita quoque extat in *l.* 1. §. 4. *in fin. ff. depoſit.* eo nomine a Roberto reprehenditur 1. *recept.* 31. 2. *animadverſ.* 26. Defenditur Caſtillofranum, & Lacrtellum. 30 Ventum arex vicini fui auferre vicinus jure non poteſt, & eam inutilem reddere. Ventus neceſſarius & ſalitus ad retinationem frumenti dentem impetiat. *Syn. Baſil.* 58. *tit. nov xaxoupyiov; ex tit.* 7. *cap.* 11. *in fin.* 2. Harmen. 4. §. 26. *in fin.* Idem dicendum de Sole. vid. Joannem Ancharanum 3. *conſil.* 23. rum utilitatem.

31 *d. Inſt.* 3. *L.* 9. *ff.* 2. *Eclog.* 19. *tit.* 10. *cap.* περὶ ἐνυβρίων καὶ ἁρπάγων &c. *l.* 28. §. 12. *ff. de panis.* 6. Harm. 1. περὶ ζημίας. *& in Gregor.* 6. *tit.* 4. *&* 5. *Extra.* 36. Oldendorp. *claſſ.* 6. *act.* 12. 32 Ne dicas affectam: hujusmodi namque injuriam qui dedit, ut incendiarius punitur. Injuria eſt, inquit Paul. 1. *ſent.* 3. §. *ult.* poteſt enim condemnus. 33 *L.* 2. *infr. h. t. l.* 27. §. 7. 8. 9. 10 11. *l.* 30. §. 3. *ff. h. t. & ff.* 6. Harmen. 12. 34 *L.* 27. §. 25. 26. *ff. h. t.* 35 Lege vero Moſis, affirmatione. *Deuteron.* 22. *cap.* 11. *Collat. leg. Moſaic.* i. e. ad duplum. Paul. περὶ ζημίας dixit ſimpliciter. *ff.* 58. §. 12. *ff. de pœn.* quæ & incentarum ædium (ob incenſas ædes) actio. 1. 7. §. 13. 36 Druſius. *l.* 27. §. 31. *in fin. ff. h. t. de depoſitis.* 1. *cor. de depoſitis.* 37 Immutatus, *l.* 30. §. 3. *ff. h. t.* adde Paul. 1. *ſent.* 19. §. 1. *Novell.* 18. *cap.* 8. 38 Aliter, *l.* 1. §. 9. *ff. h. t. adde* Paul. 1. *ſent.* 19. §. 1. *Novell.* 18. *cap.* 8. 39 Nota actionem ex vendentem, ut damnum ſarciatur. adde *l.* 2. §. *ult.* 40 *L.* 22. §. 9. *ff. h. t.* §. 11. *Inſt. h. t.* 41 Imbertus negat, hanc legem ſervari in Gallia, *in Enchir. in verbis, penes peccuniarem.* Abrogari etiam videtur per *Novell.* 18. *cap.* 8. 42 *L.* 2. §. 1. *ff. h. t.* adde Paul. 1. *ſent.* 19. §. 1. *Novell.* 18. *cap.* 8. 43 *L.* 14. *in fin. ff. de præſcr. verbis.* dixi ad *legem* 12. *Tabul. tit. ubi dixi. ff. h. t.* 44 §. 16. *Inſt. h. t.* l. 9. §. *ff quæ damnum.* 2. *l.* 29. §. *fin. l.* 39. §. 1. *ff. acquiſend. & amend. l.* 2. §. 20. *in fin. ff. ut bonor.* 6. Harm. 14. περὶ ζώων τετρ. 45 §. 16. *Inſt. h. t. l.* 1. §. 2. *l.* 29. §. 7. *ff. h. t.* adde *l.* 4. §. *ff. de damno infect.* Hic interea notandum eſt, Corpori a non corpote nocari: quo nomine utilis Aquilia: ſi factum actio competit, *ex ud. Inſtit. h. t. l.* 27. §. 21. *ff. h. t.* Aquilæ concepta ſunt de his quæ per injuriam actis fuit illata. 46 Quia verba legis paſtu pecoris. vid. Paul. 1. *ſent.* 15. §. 1. *l.* 14. *in fin. ff. de præſcript. verb.* 47 Actio de